

گزارش جامع روابط اقتصادی ایران و ایتالیا

روابط اقتصادی ایران و ایتالیا به عنوان یکی از پیوندهای برجسته ایران با اروپا، ریشه در تاریخ و فرهنگ مشترک و نیازهای متقابل اقتصادی دارد. ایتالیا، با اقتصاد متنوع و جایگاه ویژه در صنایع ماشین آلات، مد و انرژی، شریکی مهم برای ایران بوده است. به همین منظور، گزارش جامع روابط اقتصادی ایران و ایتالیا، به همت اداره اروپا معاونت بین الملل اتاق ایران تهیه و طی آن به سابقه و جزئیات روابط دوجانبه و جایگاه ایتالیا در تجارت خارجی ایران پرداخته شده است.

عضویت ایتالیا در سازمان های بین المللی تجاری

سازمان تجارت جهانی (WTO) از 1995.

اتحادیه اروپا (EU) از 1957 (یکی از اعضای مؤسس).

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) از 1961.

کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل (UNCTAD) برای حمایت از تجارت جهانی.

گروه 7 (G7) هماهنگی سیاست های اقتصادی.

اتاق بازرگانی بین المللی (ICC) استاندارد سازی تجارت از طریق بخش خصوصی.

تاریخچه روابط اقتصادی ایران و ایتالیا

• دوره قاجار و آغاز روابط رسمی (قرن نوزدهم):

روابط اقتصادی ایران و ایتالیا به صورت رسمی از سال 1862 و با امضای معاهده دوستی و تجارت بین دو کشور آغاز شد. این معاهده زمینه ساز تبادلات تجاری محدود در دوره قاجار شد.

در این زمان، ایتالیا به دلیل تازه تأسیس شدن به عنوان یک کشور یکپارچه (1861)، هنوز قدرت اقتصادی محدودی داشت. تجارت عمدتاً شامل صادرات منسوجات و شیشه از ایتالیا و ابریشم، فرش و ادویه از ایران بود.

حجم تجارت در این دوره به دلیل ضعف زیرساخت ها و نفوذ بریتانیا و روسیه، کمتر از 300 هزار دلار در سال تخمین زده می شود.

• دوره پهلوی اول: (1925-1941)

با روی کار آمدن رضاشاه و تمرکز بر صنعتی‌سازی، ایتالیا به‌عنوان شریکی برای پروژه‌های زیرساختی مورد توجه قرار گرفت. شرکت‌های ایتالیایی در زمینه‌هایی مانند راه‌سازی و تولید تجهیزات صنعتی مشارکت داشتند.

در سال 1939، حجم تجارت به حدود 5 میلیون دلار رسید که شامل صادرات ماشین‌آلات و محصولات صنعتی از ایتالیا و نفت و محصولات کشاورزی از ایران بود.

این روابط با شروع جنگ جهانی دوم و ورود ایتالیا به جنگ در کنار آلمان متوقف شد.

• دوره پهلوی دوم: (1945-1979)

پس از جنگ جهانی دوم، روابط اقتصادی احیا شد و در دهه‌های 1950 و 1960 با رشد اقتصاد نفتی ایران، ایتالیا به شریکی کلیدی تبدیل شد. در سال 1977، حجم تجارت به 3.5 میلیارد دلار رسید که نشان‌دهنده اوج این روابط پیش از انقلاب بود.

صادرات ایتالیا شامل ماشین‌آلات، تجهیزات نفتی و کالاهای لوکس (مانند مد و مبلمان) بود، در حالی که ایران نفت خام، فرش و خشکبار صادر می‌کرد. حدود 10 درصد از واردات ایران در این دوره از ایتالیا تأمین می‌شد.

• پس از انقلاب اسلامی (1979 به بعد):

انقلاب 1979 و تنش‌های سیاسی با غرب، روابط ایران و ایتالیا را تحت تأثیر قرار داد. با این حال، ایتالیا نسبت به دیگر کشورهای غربی رویکرد ملایم‌تری داشت و تجارت را ادامه داد.

در دهه 1980، حجم مبادلات به حدود 1.8 میلیارد دلار رسید. شرکتانی (ENI) ایتالیا در پروژه‌های نفتی ایران حضور داشت و قراردادهایی برای توسعه میادین نفتی امضا کرد.

دهه 1990 با کاهش تنش‌های سیاسی و افزایش همکاری‌های نفتی، شاهد رشد تجارت به حدود 2.1 میلیارد دلار بود.

• دوره تحریم‌ها و برجام: (2000-2018)

در دهه 2000، تحریم‌های شدیدتر علیه برنامه هسته‌ای ایران، روابط را تحت فشار قرار داد. در سال 2010، حجم تجارت به 7.1 میلیارد دلار رسید (به لطف صادرات نفت ایران)، اما با تحریم‌های جدید در 2013، به 1.8 میلیارد دلار کاهش یافت.

پس از امضای برجام در 2015، روابط بهبود یافت و در سال 2016، حجم تجارت به 2.5 میلیارد دلار رسید. قراردادهایی با شرکت‌های ایتالیایی مانندانی (1 میلیارد دلار برای میدان نفتی دارخوین) و سایپم (500 میلیون دلار برای خطوط لوله) امضا شد.

خروج آمریکا از برجام در 2018 بار دیگر حجم تجارت را کاهش داد و در سال 2019 به 1.2 میلیارد دلار رسید.

• دوره معاصر: (2019-2025)

در سال 2022، حجم تجارت دوجانبه 1.4 میلیارد دلار بود (1.1 میلیارد دلار صادرات ایتالیا به ایران و 0.3 میلیارد دلار صادرات ایران به ایتالیا).

در 11 ماه نخست سال 2024، حجم تجارت به 1.5 میلیارد دلار رسید که نشان‌دهنده رشد 7 درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل است.

حجم تجارت به دلار (آمار دقیق‌تر)

دهه 1970:

1977: 3.5 میلیارد دلار (اوج تاریخی روابط پیش از انقلاب).

دهه 1980:

1985: 1.8 میلیارد دلار (با وجود تنش‌های سیاسی).

دهه 1990:

1995: 2.1 میلیارد دلار (رشد به دلیل همکاری‌های نفتی).

دهه 2000:

2010: 7.1 میلیارد دلار (پیش از تحریم‌های شدید، عمدتاً نفت).

2013: 1.8 میلیارد دلار (اثر تحریم‌ها).

دوره برجام و پس از آن:

2016: 2.5 میلیارد دلار (بهبود پس از برجام).

2019: 1.2 میلیارد دلار (پس از خروج آمریکا از برجام).

2022: 1.4 میلیارد دلار (آمار یورواستات: 1.1 میلیارد دلار صادرات ایتالیا، 0.3 میلیارد دلار صادرات ایران).

در سال 2023، حجم تجارت دوجانبه ایران و ایتالیا به حدود 811.84 میلیون دلار رسید:

صادرات ایتالیا به ایران: 648.84 میلیون دلار (عمدتاً واکسن، تجهیزات پزشکی و ماشین‌آلات).

صادرات ایران به ایتالیا: 163 میلیون دلار (شامل محصولات آهنی، گوجه‌فرنگی فرآوری‌شده و پتروشیمی).

تراز تجاری: مثبت برای ایتالیا به میزان 485.84 میلیون دلار.

تجارت ایران با ایتالیا در مقایسه با سال‌های گذشته کاهش یافته، اما ایتالیا همچنان یکی از شرکای اصلی تجاری ایران در اروپا محسوب می‌شود.

تجارت ایتالیا با ایران در سال 2024 (کل سال):

کل حجم تجارت: 830 میلیون دلار (رشد 2 درصدی نسبت به سال 2023).

صادرات ایتالیا به ایران: 660 میلیون دلار (رشد 2 درصدی).

صادرات ایران به ایتالیا: 170 میلیون دلار (رشد 4 درصدی).

ترکیب کالاها:

صادرات ایتالیا: ماشین‌آلات (300 میلیون دلار)، تجهیزات پزشکی (200 میلیون دلار)، مواد شیمیایی.

صادرات ایران: محصولات آهنی، پتروشیمی، زعفران.

عوامل مؤثر بر روابط اقتصادی

تحریم‌های بین‌المللی:

تحریم‌های آمریکا از سال 1979 و به‌ویژه پس از تشدید در دهه 2000، بزرگ‌ترین مانع برای توسعه روابط بوده است. خروج آمریکا از برجام در 2018 و تهدید شرکت‌های ایتالیایی، حجم تجارت را کاهش داد.

انی در سال 2018 از پروژه‌های جدید در ایران عقب‌نشینی کرد، اما به همکاری‌های محدود ادامه داد.

نیازهای متقابل:

ایران به ماشین‌آلات، تکنولوژی نفتی و محصولات صنعتی ایتالیا نیاز دارد. در مقابل، ایتالیا به بازار بزرگ ایران و منابع انرژی آن (نفت و گاز) وابسته است.

در سال 2024، 450 میلیون دلار از صادرات ایتالیا به ایران مربوط به ماشین‌آلات بود که نشان‌دهنده نیاز ایران به این صنعت است.

رقابت با دیگر کشورها:

چین در دهه اخیر جایگزین ایتالیا به‌عنوان بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران شده است. در سال 2023، صادرات چین به ایران بیش از 15 میلیارد دلار بود، در حالی که ایتالیا 1.4 میلیارد دلار صادرات داشت.

این رقابت نشان‌دهنده تأثیر تحریم‌ها بر کاهش حضور ایتالیا در بازار ایران است.

روابط سیاسی:

ایتالیا نسبت به دیگر کشورهای اروپایی مانند فرانسه، رویکرد ملایم‌تری در قبال ایران داشته و اغلب نقش میانجی را ایفا کرده است. این موضوع به حفظ روابط اقتصادی کمک کرده است.

با این حال، فشارهای اتحادیه اروپا و آمریکا بر ایتالیا برای همراهی با تحریم‌ها، تأثیر منفی داشته است.

زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری:

ایران از سال 2002 با قانون جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، تلاش کرد سرمایه‌گذاری ایتالیایی را جذب کند. در دهه 2000، ایتالیا حدود 8 درصد از سرمایه‌گذاری خارجی ایران را تأمین می‌کرد (حدود 1.2 میلیارد دلار بین 2002-2006).

پس از برجام، قراردادهای بزرگی مانند قراردادی (1 میلیارد دلار) و سایپم (500 میلیون دلار) امضا شد، اما بسیاری از این پروژه‌ها پس از 2018 متوقف شدند.

تحلیل جامع و جوانب مرتبط

سرمایه‌گذاری خارجی:

بین سال‌های 1997 تا 2017، سرمایه‌گذاری ایتالیا در ایران تحت تأثیر عوامل سیاسی مانند تحریم‌ها نوسان داشت. اوج آن در سال 2010 با 2.5 میلیارد دلار در بخش نفت و گاز بود.

پس از برجام، هیئت‌های تجاری ایتالیایی (مانند هیئت 200 نفره در سال 2016) به ایران سفر کردند و قراردادهایی به ارزش 3.5 میلیارد دلار امضا شد، اما اکثر این پروژه‌ها پس از 2018 کنار گذاشته شدند.

ترکیب کالاهای تجاری:

صادرات ایتالیا: ماشین‌آلات (40٪ از کل صادرات در 2024)، مواد شیمیایی (25٪)، کالاهای لوکس و مد (20٪) و تجهیزات نفتی (15٪).

صادرات ایران: نفت خام (60٪ در 2024)، پسته (20٪)، زعفران (10٪) و محصولات پتروشیمی (10٪). کاهش صادرات نفت ایران به ایتالیا به دلیل تحریم‌ها و جایگزینی چین و هند به‌عنوان مشتریان اصلی مشهود است.

تأثیر تحریم‌ها بر بخش‌های خاص:

نفت و پتروشیمی: پیش از تحریم‌ها، ایتالیا سالانه 1.5 میلیارد دلار نفت از ایران وارد می‌کرد. این رقم در سال 2024 به 200 میلیون دلار کاهش یافت.

ماشین‌آلات: ایتالیا پیش از 2018 تأمین‌کننده اصلی ماشین‌آلات صنعتی ایران بود (500 میلیون دلار در سال)، اما این سهم پس از تحریم‌ها کاهش یافت.

مجموعه توافقات ایران و ایتالیا (دولتی و خصوصی)

توافقات دولتی

موافقت‌نامه تجاری ساردینا (1873): اولین توافق رسمی تجاری در دوره ناصرالدین‌شاه.

توافق‌نامه همکاری اقتصادی (1958): تقویت روابط تجاری پس از جنگ جهانی دوم.

توافق‌نامه اجتناب از مالیات مضاعف (1977): تسهیل سرمایه‌گذاری و تجارت.

تفاهم‌نامه پسابرجام (2016): همکاری در بخش‌های انرژی، زیرساخت و صنعت (محدود شده به دلیل تحریم‌های 2018).

توافقات خصوصی

همکاری شرکتانی با وزارت نفت ایران (2000-2012): توسعه میداین پارس جنوبی (متوقف‌شده به دلیل تحریم‌ها).

قرارداد فولاد مبارکه با شرکت دانیلی (2016): تأمین تجهیزات و فناوری برای صنعت فولاد ایران.

تفاهم‌نامه همکاری خودروسازی (2016): مذاکرات ایران خودرو و فیات برای تولید مشترک (محدود شده به دلیل تحریم‌ها).

تفاهم‌نامه اتاق بازرگانی ایران و ایتالیا (2023): برگزاری نمایشگاه‌های مشترک در تهران و میلان برای توسعه تجارت در بخش‌های کشاورزی، مد و فناوری.

تحلیل روند

افزایش صادرات ایتالیا به ایران در سال 2024 نشان‌دهنده تقاضای پایدار ایران برای فناوری و تجهیزات پیشرفته ایتالیایی است، به‌ویژه در بخش‌های صنعتی و پزشکی.

رشد صادرات ایران به ایتالیا به دلیل تقاضای بالای بازار اروپا برای محصولات کشاورزی (پسته و سنتی (فرش) است، اما تحریم‌ها و رقابت با سایر تولیدکنندگان رشد را محدود کرده‌اند.

تقویت همکاری‌های اتاق بازرگانی ایران و ایتالیا، برگزاری نمایشگاه‌های مشترک و رفع موانع مالی می‌تواند تجارت را به سطوح بالاتری برساند.

چشم‌انداز آینده (2025 و پس از آن):

در صورت رفع تحریم‌ها، حجم تجارت می‌تواند به 5 میلیارد دلار در سال برسد، مشابه سطح پیش از 2010. بخش‌هایی مانند نفت و گاز، ماشین‌آلات و مد پتانسیل بالایی دارند.

رویکرد ملایم‌تر ایتالیا نسبت به ایران می‌تواند این کشور را به شریکی استراتژیک در صورت بهبود روابط تبدیل کند، اما فشارهای اتحادیه اروپا ممکن است مانع شود.

اتاق مشترک بازرگانی ایران و ایتالیا

اتاق مشترک بازرگانی ایران و ایتالیا که در سال ۱۳۷۰ (۱۹۹۲ میلادی) تأسیس شده، قدیمی‌ترین و فعال‌ترین اتاق مشترک ایران با یک کشور اروپایی است و بیش از ۵۵۰۰ عضو دارد. این اتاق با هدف توسعه و تسهیل روابط تجاری، اقتصادی، فرهنگی و سرمایه‌گذاری میان ایران و ایتالیا فعالیت می‌کند.

خدمات و فعالیت‌ها

- ارائه مشاوره و مساعدت در امور تجاری بین دو کشور و معرفی شرکت‌ها به یکدیگر.
- برگزاری سمینارها، کنفرانس‌ها و وبینارها برای بررسی فرصت‌ها و چالش‌های اقتصادی و تجاری.
- پذیرش و اعزام هیئت‌های تجاری و تسهیل اخذ ویزای تجاری ایتالیا برای اعضای ایرانی.
- برگزاری بازدیدهای هدفمند از کارخانجات و واحدهای تولیدی ایران.
- ارائه خدمات مشاوره‌ای در زمینه سرمایه‌گذاری، ثبت شرکت و مسائل حقوقی.
- برگزاری دوره‌های آموزشی مدیریتی و تخصصی برای مدیران و فعالان اقتصادی.
- ایجاد ارتباط بین دانشگاه‌ها، پارک‌های فناوری و مراکز استارت‌آپی دو کشور.
- کمک به برقراری خواهرخواندگی بین شهرها، بیمارستان‌ها و دانشگاه‌ها.
- راه‌اندازی نمایشگاه‌های مجازی برای معرفی کالاها و خدمات شرکت‌ها.
- حل و فصل اختلافات تجاری بین شرکت‌های ایرانی و ایتالیایی.

ساختار سازمانی

اتاق دارای مجمع عمومی، هیأت رئیسه، دبیر کل و بازرس است. هیأت رئیسه شامل ۷ عضو اصلی و ۲ عضو علی‌البدل است که هر سه سال یکبار انتخاب می‌شوند. رئیس، نایب‌رئیس و خزانه‌دار نیز از میان اعضای هیأت رئیسه تعیین می‌شوند. دبیر کل مسئول مدیریت اجرایی اتاق است.

نقش و اهمیت

ایتالیا یکی از شرکای مهم اقتصادی ایران در اروپا است که با وجود تحریم‌ها، روابط تجاری خود را حفظ کرده است. اتاق مشترک ایران و ایتالیا نقش کلیدی در توسعه همکاری‌های اقتصادی و فرهنگی ایفا می‌کند و با برگزاری برنامه‌های متنوع، تلاش دارد ظرفیت‌های همکاری را افزایش دهد.

فرصت‌ها و چالش‌ها

با وجود ظرفیت‌های بالا، تحریم‌ها و محدودیت‌های بین‌المللی مانع از بهره‌برداری کامل از پتانسیل‌های همکاری شده‌اند. با این حال، اتاق در تلاش است با هماهنگی بیشتر بین بخش‌های دولتی و خصوصی، فرصت‌های همکاری را گسترش دهد.

سفارت و کنسولگری‌های ایران و ایتالیا

سفارت ایتالیا در ایران:

آدرس: تهران، خیابان نوفل‌لوشاتو، شماره 68/79

تلفن: +982166716988

سفیر: پائولا آمادئی (از سال 2022)

وبسایت: www.ambteheran.esteri.it

کنسولگری‌های ایتالیا در ایران

کنسولگری ایتالیا در تهران در یکی از مناطق مرکزی شهر، یعنی خیابان جردن (نلسون ماندلا)، بن‌بست فرزانه شرقی، پلاک ۱۵ قرار گرفته و به‌خاطر موقعیت عالی‌اش، دسترسی راحتی برای مراجعین دارد. این کنسولگری خدمات متنوعی مثل صدور و تمدید گذرنامه، تأیید مدارک، امور مربوط به ویزا و کمک به شهروندان ایتالیایی را ارائه می‌دهد. ساعات کاری بخش کنسولی یکشنبه تا پنج‌شنبه از ۸ صبح تا ۲ ظهر است و جمعه و شنبه تعطیل می‌باشد.

برای انجام امور کنسولی، گرفتن وقت قبلی الزامی است.

سفارت ایران در ایتالیا

آدرس: رم، خیابان نومنتانا 361، 00162

تلفن: +39068606777

سفیر: محمدرضا صبوری

وبسایت: italy.mfa.gov.ir

کنسولگری های ایران در ایتالیا:

کنسولگری ایران در میلان:

-آدرس: میلان، خیابان مونته نابلیونه 9، 20121

-تلفن: +390276314411

نحوه دریافت ویزا از ایتالیا

انواع ویزا:

ویزای شنگن نوع C: برای گردشگری، تجاری، یا دیدار خانوادگی (تا 90 روز).

ویزای ملی نوع D: برای تحصیل، کار، یا اقامت طولانی مدت.

مراحل دریافت ویزا

1- تعیین نوع ویزا: از طریق وبسایت سفارت ایتالیا (www.ambteheran.esteri.it) یا VFS Global (www.vfsglobal.com).

2- رزرو وقت و درخواست آنلاین: از طریق پورتال VFS Global.

3- مدارک مورد نیاز:

- گذرنامه معتبر (حداقل 6 ماه اعتبار). فرم درخواست ویزا (پر شده آنلاین).
- دو عکس 3.5×4.5 سانتی متر (جدیدتر از 6 ماه).
- دعوت نامه (برای ویزای تجاری یا خانوادگی).
- -مدارک مالی (صورتحساب بانکی 6 ماه اخیر یا ضمانت نامه).

- رزرو بلیط رفت و برگشت و مدارک اقامت (هتل یا دعوت‌نامه).
 - مدارک شغلی یا تحصیلی (گواهی اشتغال، ترجمه به انگلیسی یا ایتالیایی).
 - بیمه مسافرتی (حداقل پوشش 30,000 یورو).
- 4- تحویل مدارک و انگشت‌نگاری: در دفتر VFS Global تهران، خیابان ولیعصر، خیابان عباسپور، پلاک 14.
- 5- پردازش: ویزای شنگن: 15-30 روز کاری؛ ویزای ملی: 1-3 ماه.
- 6- هزینه‌ها: ویزای شنگن: 80 یورو (تقریباً 85 دلار، 2024)؛ ویزای ملی: 116 یورو.

نکات مهم

مدارک باید به انگلیسی یا ایتالیایی ترجمه شوند (نیازی به تأیید دادگستری نیست).

درخواست ویزا حداکثر 6 ماه و حداقل 15 روز قبل از سفر ثبت شود.

حضور متقاضی برای انگشت‌نگاری الزامی است، مگر در موارد خاص با هماهنگی VFS. وضعیت درخواست با شماره رفرنس در www.vfsglobal.com قابل پیگیری است.

نتیجه‌گیری

روابط اقتصادی ایران و ایتالیا از قرن نوزدهم آغاز شده و در دوره‌های مختلف تحت تأثیر عوامل سیاسی و اقتصادی قرار گرفته است. حجم تجارت که در دهه 1970 به 3.5 میلیارد دلار و در سال 2010 به 7.1 میلیارد دلار رسید، پس از تحریم‌ها کاهش یافت و در سال 2024 به 830 میلیون دلار رسیده است. ایتالیا با رویکردی عمل‌گرایانه‌تر نسبت به دیگر کشورهای اروپایی، شریکی مهم برای ایران باقی مانده، اما تحریم‌ها، رقابت چین و فشارهای بین‌المللی مانع از تحقق پتانسیل کامل این روابط شده‌اند. رفع تحریم‌ها و تقویت همکاری‌ها می‌تواند حجم تجارت را به سطوح تاریخی بازگرداند و مشارکت در حوزه‌های کلیدی مانند انرژی و صنعت را گسترش دهد. با این حال، در کوتاه‌مدت (تا پایان 2025)، احتمال تداوم وضعیت کنونی به دلیل محدودیت‌های موجود بیشتر است.